

УДК 338.24:339.543

Мужев О.О.

начальник Запорізької митниці
Державної фіскальної служби України у Запорізькій області

СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУТІВ РЕГУЛЮВАННЯ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

У процесі дослідження виявлено основні чинники становлення державних інститутів митної політики, зокрема митної служби. Звернено увагу на наукові праці вчених, що займалися проблематикою митної безпеки та використання іноземного досвіду в напрямі його інтеграції в митну політику України. Встановлено, що ефективним заходом трансформації інститутів митної політики є використання досвіду провідних держав. Розглянуто державне управління митними органами в таких аспектах, як автономність, особливості взаємодії, організаційна структура. Надано статистичний матеріал, який характеризує основні зовнішньоекономічні процеси, що відбуваються в Україні, у співробітництві з країнами – членами ЄС (особливо експорту), для подальшого формування митної політики. Запропоновано та розкрито сутність механізму трансформації інститутів митної політики в Україні. Підведено підсумки щодо вдосконалення в довгостроковій перспективі митних органів.

Ключові слова: механізм адаптації, інформаційна сфера, міжнародний досвід, інститути суспільства, інтеграція.

В процессе исследования выявлены основные факторы становления государственных институтов таможенной политики, в частности таможенной службы. Обращено внимание на научные труды ученых, занимавшихся проблематикой таможенной безопасности и использования зарубежного опыта в направлении его интеграции в таможенную политику Украины. Сформирована цель научного исследования становления государственных институтов таможенной политики в Украине. Подчеркнуто развитие таможенной политики как одного из ключевых направлений развития национальной экономики. Эффективной мерой трансформации институтов таможенной политики является использование опыта ведущих государств. Рассмотрено государственное управление таможенными органами в таких аспектах, как автономность, особенности взаимодействия, организационная структура. Предоставлен статистический материал, характеризующий основные внешнеэкономические процессы, происходящие в Украине, в сотрудничестве со странами – членами ЕС (особенно экспорта) для дальнейшего формирования таможенной политики. Раскрыта сущность механизма трансформации институтов таможенной политики в Украине. Подведены итоги относительно совершенствования таможенных органов.

Ключевые слова: механизм адаптации, информационная сфера, международный опыт, институты общества, интеграция.

In the course of the study, the main factor was the formation of state institutions of customs policy, in particular, customs service. The attention was paid to the scientific works of scientists involved in customs security issues and the use of foreign experience in the direction of its integration into the customs policy of Ukraine. The purpose of scientific research of the formation of state institutions of customs policy in Ukraine is formed. Emphasized the development of customs policy as one of the key areas of development of the national economy. An effective measure for the transformation of customs policy institutes is the use of the experience of the leading powers. The state administration was considered, as regards to customs bodies, in such aspects as autonomy; peculiarities of interaction; the organizational structure. The statistical material describing the main external economic processes taking place in Ukraine in cooperation with EU member states (especially exports) is provided, for further development of customs policy. The essence of the mechanism of the transformation of customs policy institutes in Ukraine is proposed and disclosed. Summarized on the improvement of the customs authorities in the long term.

Keywords: mechanism of adaptation, information sphere, international experience, institutes of society, integration.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Розпочатий процес інтеграції економічних, політичних, правових, культурних, інформаційних елементів в митній політиці відіграє одну з важливих ролей у становленні інститутів митної політики України. Міжнародний поділ праці та глобалізація відносин товаровиробників незалежно від кордонів впливають на незалежність національної економіки від зовнішньоекономічної діяльності. Особливістю зовнішньоекономічної діяльності в межах національної економіки є значний дефіцит державного бюджету, що може покриватися зовнішньою торгівлею товарами національного товаровиробника, що впливає на вихід із рецесії та зростання макроекономічних показників. Важливість становлення інститутів митної політики в Україні є одним із питань, що потребують подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Формуванню системи економічних відносин в Україні присвятили наукові публікації такі вчені, як: А. Мазаракі, Т. Мельник, В. Лагутін та ін. Дослідженням проблематики митної безпеки та використанням іноземного досвіду в напрямі забезпечення митної політики займалися вітчизняні та зарубіжні науковці, зокрема: В.Б. Авер'янов, Л.О. Бицька, Л.О. Врублевська, Р.М. Дацків, М.А. Кочубей, Ю.Д. Кунєв, М.М. Левко, В.Я. Настюк, К.І. Новікова, О.В. Осадча, П.В. Пашко, П.Я. Пісной, С.М. Перепьолкін, М. Разумей, В.В. Ченцов та ін. Однак визначення проблеми розроблення дієвих засобів митної політики, становлення державних інститутів митної політики в Україні вимагають подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті – визначити передумови становлення державних інститутів митної політики в Україні та сформулювати механізми змін державних інститутів митної політики в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розвиток митної політики є одним із ключових напрямів розвитку національної економіки. Ефективним заходом трансформації інститутів митної політики є використання досвіду провідних держав. Такий досвід має США щодо розвитку інформаційної сфери як одного з компонентів розвитку державних інституцій, зокрема митних органів. Основними пріоритетни-

ми напрямами у США є: реалізація досліджень та розробок у напрямі інформатизації; активне використання інформаційних технологій у розбудові інфраструктури; забезпечення балансу між конфіденційністю інформації, інформацією як суспільним благом, інформацією як товаром, інформацією як невіддільним компонентом існування держави; конфіденційність інформації персонального характеру; політика в галузі інформації і комунікації [1].

Інформаційна політика США стала важливим моментом у вдосконаленні інформаційного простору, посиленні свого впливу в таких регіонах, як Латинська Америка, Центральна і Східна Європа, країни арабського світу та Азійсько-Тихоокеанського регіону. Важливою роллю митної політики у США, що має міжнародне значення, є створення доктрини «інформаційної парасольки», мета якої – переміщення масивів інформації, що передається США державам-реципієнтам для забезпечення їхніх національних інтересів.

Особливого значення в політиці США набуває доступ до універсального обслуговування. В основі її лежить удосконалення якості послуг та зниження вартості для ділових споживачів. Європейська модель вирізняється балансом між регуляторним впливом та підприємницьким середовищем, зокрема дана політика присутня в митних органах влади. Європейське бачення щодо трансформації міжнародних відносин полягає у трансформації традиційних підходів та оцінок міжнародного співробітництва, починаючи від геополітики, природними ресурсами, кліматичними умовами, політико-економічними чинниками та закінчуючи технологічною політикою (інформатика). Перш за все політика Європейського Союзу полягає в економічній та соціальній інтеграції, налагодженні комунікативного складника між державою та приватним сектором та інституційних перетвореннях. Базисними принципами Європейського Союзу є: широкий доступ населення до передових інформаційно-комунікаційних технологій; розвиток електронних сервісів; перепідготовка кадрів, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології; визначення соціального складника в державній політиці; актуальним також є митна політика під час взаємодії із суб'єктами ЗЕД [1].

Розглядати управління та регулювання митних органів варто в таких аспектах: ступінь автономності інституційної установи; особливості взаємодії з іншими органами державної влади,

що відповідають за збір доходів і зборів; організаційна структура податкового органу. Основні завдання інтеграції податкової та митної служби полягають у такому:

1) збирання податків із суб'єктів економічної діяльності, зокрема участь у процесах ідентифікації та реєстрації платників податків та інших обов'язкових платежів; збір інформації стосовно отриманих доходів суб'єктів підприємницької діяльності; виявлення платників, які не ведуть податковий облік;

2) ефективне використання ресурсів об'єднання системи даних обліку суб'єктів економічної діяльності [2].

Згідно з дослідженнями Національного інституту стратегічних досліджень при Президентіві України, було розроблено та запропоновано такий шлях розвитку митного режиму в Україні: розробити та затвердити Стратегію відновлення транзитного потенціалу України до 2030 р.; забезпечити участь України у розробленні загальної стратегії розвитку мережі міжнародних транспортних коридорів; інтеграція національних транспортних шляхів у Транс'європейську транспортну мережу TEN-T; логістичні технології та мультимодальні перевезення; спрощення правил перевезення вантажів [3].

Доцільно визначити основні зовнішньоекономічні процеси, що відбуваються в Україні щодо співробітництва з країнами – членами Євросоюзу (особливо експорту) для подальших кроків у формуванні митної політики. Для України сьогодні ринок Євросоюзу є одним з основних ринків збуту продукції національного товаровиробника. Станом на 2017 р. збільшення експорту українських товарів відбулося в таких країнах, як Бельгія (на 81,4%), Нідерланди (на 68,5%) та Латвія (на 54,7%). Найбільшу частку експорту серед країн ЄС займає Польща – 2,7 млрд. дол. США. Але подальші темпи зростання експорту до Польщі нижчі за середні – лише 23,8%.

Також спостерігалось зростання українського експорту до Італії (2,5 млрд. дол. США), на 23,2% – до Німеччини (1,7 млрд. дол. США), на 26% – до Угорщини (1,3 млрд. дол. США). Загальний показник експорту з України зріс у 2017 р. на 19%, що становить 43,2 млрд. дол. США, але все ж спостерігається превалювання імпорту, який підвищився у 2017 р. на 26,4%, до 49,6 млрд. дол. США. Варто підкреслити, що досі найбільший обсяг українських товарів традиційно експортується до Російської Федерації – 9,1%. Друге місце займає Польща, на

третьому – Туреччина (2,5 млрд. дол. США, зростання на 28%). До топ-10 країн – імпортерів українського товару слід віднести Італію, Індію (2,2 млрд. дол. США), Китай (2 млрд. дол. США, 11,3%) та Єгипет (1,8 млрд. дол. США), Німеччину та Нідерланди (1,6 млрд. дол. США). Варто підкреслити, що завдяки державній політиці та активній економічній діяльності суб'єктів ЗЕД експорт перевищив рівень 2013 р. (на 16,7 млрд. дол. США) та 2014 р. (на 17 млрд. дол. США) [5].

Варто розглянути часово-просторові вимоги до підготовки митної документації. У 2014 р. український експортер витрачав на підготовку документів близько 29 днів, сплачував 1 930 дол. США та оформлював шість документів. Наприклад, у Данії національний експортер витрачає на оформлення документів шість днів, 795 дол. США та чотири документи. Також суттєвою причиною змін у митній системі є кризова ситуація щодо утворення нових митних кордонів унаслідок анексії Криму, бойових дій у Донецькій та Луганській областях. Чисельність митних органів, що наповнює до 48% доходів бюджету, становить приблизно 11 тис. осіб, що також виконують і функцію боротьби з контрабандою, але при цьому виникає проблема у митної служби щодо відсутності права на оперативно-розшукову діяльність та проведення досудового слідства в кримінальних справах про контрабанду [8].

Внаслідок відсутності спільного бачення щодо створення центральної системи електронного документообігу та відповідної системи HelpDesk вектором розвитку електронної митниці в Україні виступають такі проекти: стовідсоткове оформлення документів в електронній формі (повна автоматизація всіх сервісів митної служби, використовуючи принцип «єдиного вікна» – від заповнення декларації на перевірку до відслідковування проходження документів та повідомлення про результати); автоматизація процесу переміщення вантажів за його номером на всіх стадіях (розвантаження, перевезення, зберігання, митне оформлення); гармонізація документів «Електронної митниці» з вимогами Євросоюзу та уведення Єдиного уніфікованого документа (SAD); інтеграція в загальну систему контролю митних органів України над переміщенням вантажів із загальноєвропейською NCTS [9].

На основі розробленого механізму трансформації інститутів митної політики в Україні (рис. 1) варто розкрити основний функціонал

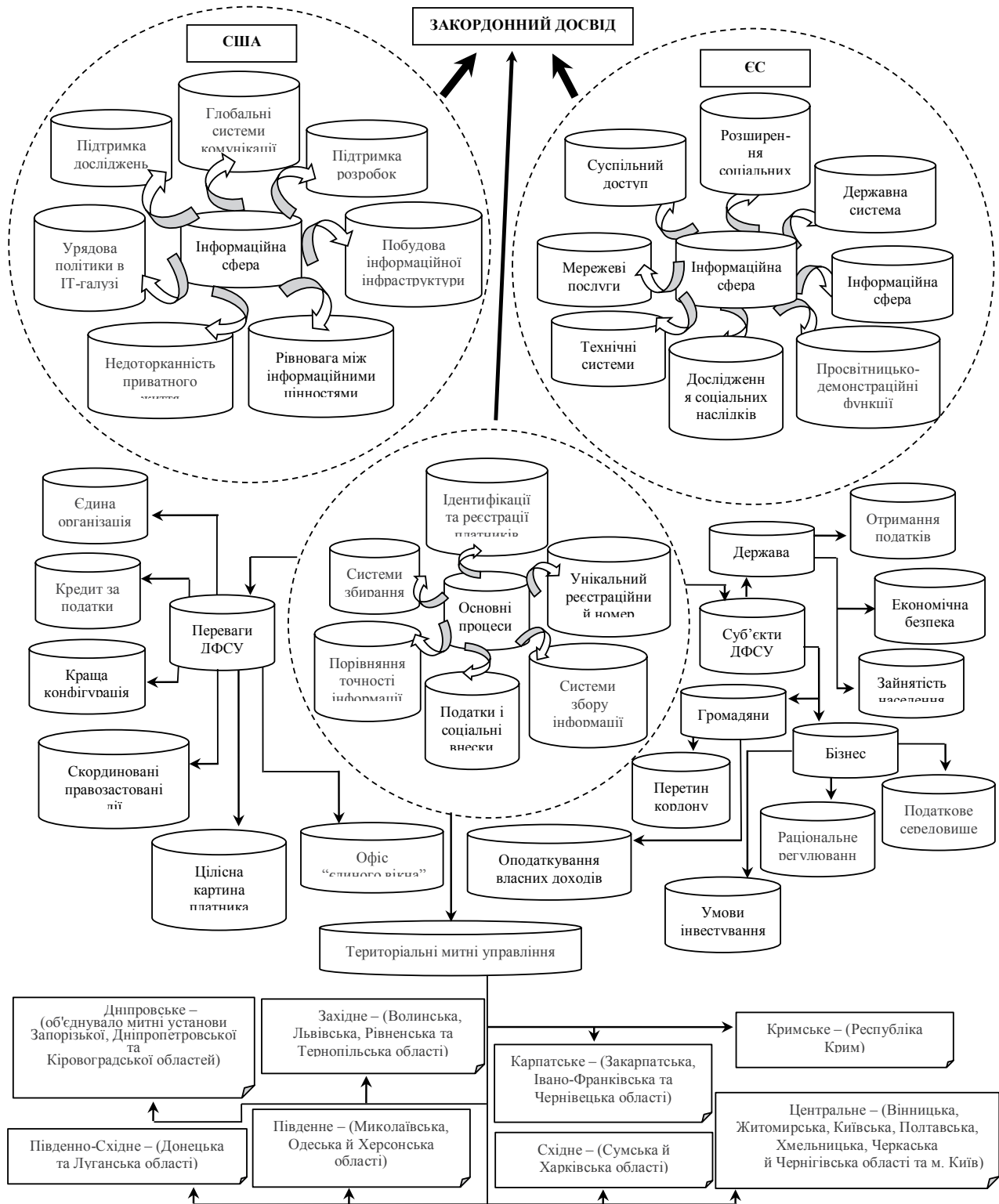

Рис. 1. Механізми трансформації інститутів митної політики в Україні

даної схеми, в основі якої лежить закордонний досвід використання технологій та підходів, де ключовим базисом є інформаційна сфера.

Більш ліберальна система існує у США, яка включає в себе: глобальні системи комунікації, підтримку розробок у сфері митного обслугову-

вання, побудову інформаційної інфраструктури, рівновагу між інформаційними цінностями, недоторканність приватного життя, урядову політику в ІТ-галузі, підтримку досліджень. Також варто зазначити більш соціальну митну систему, до якої варто віднести країни – чле-

ни Євросоюзу: розширення соціальних послуг; державна система; інформаційна сфера; просвітницько-демонстраційні функції; дослідження соціальних наслідків; технічні системи; мережеві послуги; суспільний доступ. Трансформація митних процесів включає в себе: ідентифікацію та реєстрацію платників, системи збирання, унікальний реєстраційний номер, системи збору інформації, податки і соціальні внески, порівняння точності інформації, системи збирання інформації. Перевагами ДФСУ як центрального органу митної політики є: єдина організація, кредити за податки, краща конфігурація, скоординовані правозастосовні дії, цілісна картина платника податків. Основними суб'єктами ДФСУ є держава, бізнес та громадяни. Митні органи, які мають використати закордонний досвід, визначаються територіальними митними управліннями: Дніпровським (об'єднувало митні установи Запорізької, Дніпропетровської та Кіровоградської областей), Західним (Волинська, Львівська, Рівненська та Тернопільська області), Південно-Східним (Донецька та Луганська області), Південним (Миколаївська, Одеська й Херсонська області), Карпатським (Закарпатська, Івано-Франківська та Чернівецька області), Східним (Сумська й Харківська області), Кримським (Республіка Крим), Центральним (Вінницька, Житомирська, Київська, Полтавська, Хмельницька, Черкаська й Чернігівська області та м. Київ).

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи вищевикладене, можна сказати, що кінцевим результатом становлення інститутів митної політики в Україні є визначення основних пріоритетів управління персоналом Державної митної служби України. Кінцевими результатами є визначення основних елементів для ефективної системи управління особовим

складом митних органів, послідовне впровадження стратегії управління митною службою та визначення ключових елементів стратегії управління митною службою; вдосконалення системи та структури управління митною службою; виявлення основних компонентів мотивації, організації, планування та контролювання; визначення основних пріоритетів щодо використання технологій в управлінні особовим складом митних органів.

Бібліографічний список:

1. Аведян Л.Й. Аспекти розвитку системи соціальних послуг Пенсійного фонду України. Бізнес Інформ. 2013. № 9. С. 197–201.
2. Онуфрик С.Я. Зарубіжний досвід реформування органів державного управління у сфері доходів і зборів. Держава та регіони. Серія «Державне управління». 2014. № 3. С. 40–45.
3. Дешко Л., Баранюк Ю. Метаморфоза організаційно-правових засад та практики митного контролю імпорту як об'єкта державного аудиту. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/10/29.pdf>.
4. Попівняк О.І. Міжнародний досвід забезпечення митної безпеки. URL: <http://www.pravo.nauka.com.ua/?op=1&z=44>.
5. Експорт українських товарів до ЄС вперше перевищив довоєнний рівень. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/02/15/7077566/>.
6. Звіт з технічної допомоги: реформування державної фіскальної служби за 2016 р. URL: <https://www.imf.org/external/lang/ukrainian/pubs/ft/scr/2016/cr1648u.pdf>.
7. Саварець А. Український та зарубіжний досвід побудови митних органів: рекомендації для сучасної України. URL: http://radakmu.org.ua/uploads/file/-/tfd_pp_comments_final.pdf.
8. Барановська В.Г., Баранюк Ю.Р. Розвиток зовнішнього незалежного контролю державних фінансів в Україні. Молодіжний економічний дайджест. 2015. № 2–3(5–6). С. 187–192.

Muzhev O.O.

Head of Zaporizhzhia Customs,
SFS of Ukraine in Zaporizhzhia region

DEVELOPMENT OF STATE INSTITUTES OF CUSTOMS POLICY REGULATION IN UKRAINE

In the course of the research, the main factors of the formation of state institutions of customs policy, in particular, customs service, are revealed. The attention is paid to the scientific works of scientists dealing with the issue of customs security and the use of foreign experience in the direction of its integration into the customs policy of Ukraine.

The development of customs policy is one of the key areas of development of the national economy. An effective measure of the transformation of customs policy institutes is the use of the experience of leading countries.

The state administration concerning the customs bodies in such aspects as autonomy, features of interaction, the organizational structure is considered. The statistical material describing the main foreign economic processes taking place in Ukraine in cooperation with the EU member states (especially exports) is provided for further development of customs policy. The essence of the mechanism of transformation of customs policy institutes in Ukraine is proposed and revealed.

The final result of the establishment of customs policy institutes in Ukraine is the way of carrying out the following consecutive steps: definition of the main priorities of personnel management of the State Customs Service of Ukraine. The end result is the definition of key elements for an effective system of personnel management of customs authorities; the consistent implementation of the customs management strategy and the identification of key elements of the customs management strategy; improvement of the system and structure of the customs service management; identification of the main components of motivation, organization, planning, and control; definition of the main priorities for the use of technologies in the personnel management of customs authorities.